

Opetus- ja kulttuuriministeriö

LAUSUNTO

Viitteet: VN/3618/2020-OKM-1

Aihe: Kulttuurin toimialan eettinen toimielin

Pidättekö perusteltuna selvityshenkilön esittämää näkemystä, että taiteen ja kulttuurin alalle tulee perustaa eettisiä kysymyksiä käsittelevä toimielin?

Pidämme eettisiä kysymyksiä käsittelevän toimielimen perustamista perusteltuna.

Miten suhtaudutte ehdotukseen perustaa taiteen ja kulttuurin alojen eettisiä kysymyksiä käsittelevä toimielin Taiteen edistämiskeskuksen yhteyteen?

Taiteen edistämiskeskus tuntuu asemaltaan ja toiminnaltaan luontevalta taholta kyseisen toimielimen ”kodiksi”. Kuten selvityksessäkkin suositellaan, toimielimen tulee kuitenkin olla toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton.

Miten arvioitte selvityshenkilön ehdotusta ko. toimielimen toimivallasta ja tehtävistä (erityisesti toimivallan osalta rajat suhteessa muihin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonaloihin sekä toiminnan osalta jako ja painotus ennaltaehkäisevän toiminnan ja jälkikäteisen toiminnan välillä)?

Näemme, että erityisen tärkeä eettisen toimielimen hahmotelluista tehtävistä olisi eettisten ohjeistusten laatiminen ja niiden jalkauttaminen taiteen ja kulttuurin kentälle.

Vaikka toimielimen päätökset, hyväksymät ohjeet ja kannanotot olisivat ei-sitovia ja suositusluontoisia, ne todennäköisesti loisivat tarpeellista painetta sekä tietoa ja osaamista eettisistä kysymyksistä taiteen toimijoille. Olisi suotavaa, että joidenkin eettisten ohjeiden tai periaatteiden tulisi olla sitovia suhteessa julkisen rahoituksen myöntäjiin, ja eettisiä toimintatapoja tulisi edellyttää esimerkiksi julkisen rahoituksen myöntökriteereissä.

Koko kenttää tukevia toimintoja olisivat myös koulutus ja seminaaritoiminta, neuvonta ja julkaisujen ja koulutusmateriaalin tuottaminen. Näemme selvityksen tavoin, että eettisten kysymysten vahva esiin nostaminen taiteen ja kulttuurin aloilla johtaisi toimenpiteiden tehokkaaseen jalkauttamiseen.

Nähdäksemme eniten harkintaa edellyttää selvityksessä hahmoteltu jälkikäteinen toiminta, eli epäeettisiksi väitettyjen toimien, toimintakäytäntöjen tai käyttäytymistapausten käsittely ja tutkinta. Pohdittavaksi tuomme erityisesti seuraavat kysymykset:

- Minkälaisella asiantuntemuksella mahdollisia kanteluita tai valituksia käsitellään?
- Onko kanteluita mahdollista tehdä anonyymisti ja miten tämä vaikuttaisi asian käsittelyyn? Ovatko kantelun aihe julkinen tai miten se käsitellään julkisuudessa?
- Minkälaisiin toimiin kanteluiden käsittely voi johtaa: toiminta esimerkiksi viranomaisten kanssa?
- Miten käsittelyprosesseissa taataan toimenpiteiden oikeasuhtaisuus ja oikeudenmukaisuus sekä kantelun tekijää että kantelun kohteena olevan toimijaa tai organisaatiota kohtaan?

Miten arvioitte selvitykseen ehdotuksia toimielimen hallinnosta ja rahoituksesta?

Olemme ehdottomasti sitä mieltä, että toimielimen rahoituksen pitäisi tulla valtion budjetista, kuten selvityksessäkin on ehdotettu. Toimielimen organisaation tulisi olla kevyt eikä sen rahoitus saisi vähentää jo valmiiksi niukkoja taiteen kentän resursseja.

Muut mahdolliset huomiot selvityshenkilön ehdotukseen liittyen?

Kiitämme selvitystä toteamuksesta, että eettisen toimielimen toiminnassa pidetään kiinni ja kunnioitetaan taiteen vapautta. Näemme, että toimielimen määräysvalta tai ohjeistukset eivät voi missään vaiheessa tulevaisuudessakaan alkaa määrittämään tai arvioimaan taiteen sisältöjen mahdollista eettisyyttä tai epäeettisyyttä.

Kiitämme selvitystä siitä, että se käsittelee taide- ja kulttuurialojen eettisiä kysymyksiä hyvin laajasti. Näemme, että taiteen kentän toimijoiden tasa-arvoinen ja syrjimätön kohtelu, yhdenvertaisuuden edistäminen ja eri vähemmistöjen aseman ja työmahdollisuuksien edistäminen ovat ensiarvoisen tärkeitä päämääriä edistää.

Toimielimen perustaminen korostaisi niiden merkitystä ja kannustaisi toimijoita ottamaan kysymykset entistä paremmin huomioon toiminnassaan.

Eettisen toimielimen tulisi kiinnittää huomiota myös eri taiteenalojen väliseen yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon julkisessa rahoituksessa.

Kuvataiteilijoiden työssä haasteita aiheuttavat erityisesti selvityksessäkkin mainitut itsensätyöllistäjien kohtaamat eettiset ongelmat: valta-aseman väärinkäyttö epäsäännöllisissä työsuhteissa, toimeentulon epävarmuus, ilmaisen tai liian matalasti korvatus työn teettäminen ja sopimusten puute. Työlainsäädäntö ei kata monia kuvataiteilijoiden kohtaamia ongelmatilanteita: varsinkaan apurahoin rahoitetussa toiminnassa eivät usein päde työsuhteisiin liittyvät velvollisuudet. Kuvataiteilijoiden työtä eivät sääntele tai turvaa myöskään työehtosopimukset.

Voisiko eettinen toimielin ottaa neuvoa antavaa roolia taiteilijoiden työsuojeluasioissa aloilla, joilla taiteilijoilla ei ole käytössään työsuojeluvaltuutettua tai muita työelämää turvaavia rakenteita?

Näemme, että eettisen toimielimen yksi toimintakenttä tulisi olla työelämän pelisääntöjen kohentaminen taidealoilla.

Helsingissä 2.11.2020

Annukka Vähäsöyrinki
toiminnanjohtaja

Teemu Mäki
puheenjohtaja

Suomen Taiteilijaseura on kuvataiteen asiantuntija- ja vaikuttajaorganisaatio, jonka tehtävänä on edistää kuvataiteilijan ammatissa toimimisen edellytyksiä ja vahvistaa kuvataiteen asemaa yhteiskunnassa. Seura edustaa 3 000 ammattikuvataiteilijaa.